

Performans za narod ili performansa za Evropu

PIŠE: MIJAT LAKIČEVIĆ

Glavni razlog zbog koga velika svađa u vladajućoj koaliciji nije okončana padom vlade leži u tome što je za Borisa Tadića i Demokratsku stranku status kandidata Srbije dobio, takoreći sudbinski značaj. Doduše, ta mogućnost - da vlada padne - u času kad ovaj tekst odlazi u štampu (kraj februara) još nije definitivno otpala, ali sve ukazuje na to da se nakon uklanjanja „remetilačkog faktora“, zvanog Mladen Dinkić, situacija na političkoj sceni Srbije smiruje. Dokle će to da traje nije baš sasvim izvesno i razna su iznenađenja tu još moguća, ali (bar trenutni) epilog najdublje krize ministarskog kabineta Mirka Cvetkovića od kad je formiran, navodi na zaključak da je Evropska unija postala cilj svih ciljeva. Ustvari, sve manje je to cilj, a sve više sredstvo da se sačuva vlast, odnosno argument i adut u predstojećoj izbornoj kampanji (koja je zapravo odavno počela), ali Evropa je postala glavna tema. Istina, zasluge za to više pripadaju opoziciji, tačnije Srpskoj naprednoj stranci, koja je prihvatila evropsku retoriku i postala maltene, najglasniji zagovornik evropske agende.

To nije loše. Ali, nije ni naročito dobro. Nije loše, jer najzad među najvećim strankama neće biti podele oko pitanja da li ili ne u Evropu, već oko toga, kako i s kim, tj. ko to može brže i bolje da izvede. To je za Srbiju napredak.

S druge strane, nije dobro, jer je u međuvremenu na „evropskom putu“ učinjeno mnogo pogrešnih koraka, koji će to putešestvije, bez obzira na volju i sveopštu želju - a niti je prva tako jaka niti je druga tako opšta - otežavati.

Dinkić je otišao, problemi su ostali. Priča o vladi je bitna, jer kao što menadžemnet jednog preduzeća predstavlja njegovu slabost ili snagu u borbi sa svakodnevnim problemima, a posebno u kriznim vremenima, tako i od vlade jedne zemlje zavisi da li će ona, zemlja, uspeti da uradi ono što se od nje očekuje i što sama sebi postavlja kao zadatak. U slučaju Srbije i njenog priključenja Evropskoj uniji to ima poseban značaj. Jer, ma koliko da „objektivno“, tj. kad se u obzir uzmu takozvani makroekonomski podaci, ona ne stoji tako sjajno (mada, ponekad, u poređenju sa drugima,

ne stoji ni tako loše), pogled na tzv. „subjektivne faktore“, to jest političko i državno rukovodstvo, i njihovu sposobnost da učine ono što je potrebno, perspektive Srbije čini još sumornijim. Ili, nešto drugačije rečeno, bez obzira koliko kvantitativni pokazatelji bili nepovoljni, kvalitativni zabrinjavaju još više.

Najpre o prvom. Najbolje što je Srbija u poslednjih godinu-dve dana, tj. od početka krize napravila, tiče se bruto domaćeg proizvoda, a najgore - zaposlenosti. Pre dve godine, kada je kriza bila na vrhuncu, Srbija je imala najmanji pad bruto domaćeg proizvoda (četiri odsto), lane je uspela da se svrsta u retke zemlje koje su ostvarile rast (1,5-2 odsto), dok se ove godine očekuje rast od oko 3,5 odsto. U tom pogledu Srbija je najbolje prošla, jer je doživela najmanji pad, odnosno najbrže je krenula putem oporavka. Ali - i ta medalja ima svoju drugu stranu - to je više posledica njene opšte nerazvijenosti, niske potrošnje (BDP Srbije po stanovniku među najnižima je u regionu) i, posebno, privredne zatvorenosti, zbog čega je smanjivanje svetske trgovine i tržišta nije naročito pogodilo. Uprkos relativno povoljnom kretanju bruto domaćeg proizvoda, nezaposlenost je rapidno rasla. Krajem prošle godine stopa nezaposlenosti je dostigla 20 odsto što je najviše u regionu. Prema podacima državnog Zavoda za statistiku od početka krize bez posla je ostalo oko 400.000 ljudi, od čega polovina u svojoj ekonomiji.

Srbija je u prošloj godini povećala izvoz gotovo za četvrtinu što je nesumnjivo hvale vredan uspeh (dostigao je 7,4 milijarde eura), a s obzirom da je uvoz povećan za 10 odsto (iznosio je 12,6 milijardi eura) povećana je i pokrivenost uvoza izvozom (sada je 58,5 odsto, bila je 52 odsto). Ali, izvoz Srbije je i dalje veoma mali. Učešće izvoza u bruto domaćem proizvodu Srbije iznosi skromnih 27 odsto, dok je u Bugarskoj 47 odsto, Makedoniji 35, Hrvatskoj 37, da ne pominjemo Sloveniju (61 odsto), Slovačku (64) ili Mađarsku (75 odsto).

Jedna od stvari kojima se Srbija do skoro hvalila bio je relativno mali spoljni dug. U poslednjih godinu-dve, međutim, brzo je rastao i dostigao 23 milijarde

aura, što je više od 70 odsto bruto domaćeg proizvoda. To je još daleko od grčkog ili irskog scenarija, ali je tendencija zabrinjavajuća. Tim pre što ubrzano raste i javni, tj. državni dug, kako spoljni, tako i (narочito) unutrašnji. Ovaj drugi, jer se država, radi pokrića budžetskog deficita, sve manje zadužuje u inostranstvu, a sve više kod kuće (prodajom na tržištu dužničkih hartija, tzv. trezorskih zapisa). O tome svedoči podatak o brzini rasta sredstava koja se u budžetu izdvajaju za vraćanje dugova (2008, ona su iznosila 14 milijardi dinara, prošle 35 milijardi, a ove godine je za te namene planirano da se potroši 46 milijardi dinara). Sveukupno, pak, javni dug beleži ubrzani rast. Krajem prošle godine iznosio je 38,5 odsto BDP, što je bilo oko šest procentnih poena više nego krajem 2009, a procenjuje se da će sa ovakvom dinamikom zaduživanja, javni dug već u 2011. godini premaši Zakonom (o fiskalnoj odgovornosti) propisanih 45 odsto bruto domaćeg proizvoda.

Konačno, po inflaciji Srbija je već godinama najgora u regionu. Godišnji rast cena nikad nije bio ispod šest odsto (što je duplo više nego u evropskim zemljama), a često je, svake druge godine praktično, bio iznad deset odsto.

Kad se, dakle, ovih pet merila - inflacija, zaposlenost, zaduženost, konkurentnost (izvoz) i bruto domaći proizvod - ekonomskih performansi jedne zemlje uzme u obzir, praktično po svakom od njih Srbija spada među najgore. Odnosno, kad nije baš na poslednjem mestu, onda su iza nje Bosna ili Albanija. Uostalom, o ekonomskim performansama jedne zemlje prenatno govori njen kreditni rejting. A kad je o Srbiji reč, ona već dugo ima rejting BB minus (na skali od AAA do D) što se ne smatra investicionim nego špekulativnim nivoom. Tako nizak kreditni rejting označava visok rizik zemlje što, prirodno ima za posledicu da odbija, ili makar ne privlači prave, kvalitetne i dugoročne investitore, već špekulante. To, opet, podiže kamatne stope po kojima se i država i preduzeća mogu zadužiti, što onda otežava investicije i razvoj, smanjuje konkurentnost privrede i tako u krug.

Kreditni rejting odraz je države. Posledica ekonomske (i ne samo ekonomske, ali to je druga tema) politike. Država Srbija i (ekonomska) politika koju ona vodi ne ulivaju poverenje investitorima. Nismo se ni trudili, osim deklarativno, mnogo da ih privučemo. Više su dolazili sami, na talasu svetske konjunktore. Kad se situacija promenila, kad je nastupila kriza i investicije su presahle. Oporavak svetske

privrede i rast investicija, međutim, nije vratio investitore u Srbiju. Prošle godine su, naime, investicije na globalnom nivou bile iste kao 2009. godine (oko 1100 milijardi dolara) dok su u Srbiji pale za oko 40 odsto (bile su oko 900 miliona USD).

Za povratak investitora potrebno je njihovo uverenje da je Srbija stabilna i prosperitetna zemlja u kojoj će uloženo moći da se vrati. Da će to biti zemlja sa dugoročnim održivim razvojem. Srbija, međutim, ne odaje takav utisak. Da bi do toga došlo potrebno je da ona promeni svoju razvojnu filozofiju. Odnosno, potrebna je, kako to ekonomisti vole da kažu, promena ekonomskog modela. Taj „model“ do sada je karakterisao život na kredit u svakom smislu, kao i reči: potrošnja onoga što nije zarađeno, kupovina uvozne robe, skromno investiranje, a i to dobrim delom neproduktivno, tj. u nekretnine i finansijske usluge. Takav način života, pak, kao što oni gorenavedeni (makro) ekonomski podaci pokazuju, više nije održiv, došao je do svog kraja, „gotov(o) je“.

Novi ekonomski model podrazumeva, u najkraćem, manju potrošnju i veće investicije, i to pre svega u industriju. I to u industriju spremnu i sposobnu za izvoz. Propast srpske industrije gotovo je epskog karaktera. Učešće prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu palo je sa 18 odsto (2001), na 13 odsto 2009. godine. Broj zaposlenih prepolovljen je: sa 620.000 2001, na 320.000 prošle godine. Najporaznije, ipak, deluje podatak da ukupna industrijska proizvodnja još nije dostigla ni polovinu one od pre 20 godina. A ni to što se proizvodi nije baš na nekom nivou. Čak 90 odsto preduzeća pripada tehnološki nisko i srednje nisko opremljenim privrednim sektorima. Srbija praktično, uopšte i nema industrijski proizvod. Gro njenog izvoza čine sirovine: čelik, pšenica, kukuruz, voće, šećer... Reindustrijalizacija je, dakle, ključna reč za budućnost Srbije.

Priča o novom ekonomskom modelu, međutim, nije počela od juče. Ima, evo, već godinu i po dana kako se ta tema razvlači po medijima. Oko toga postoji potpuna saglasnost među ekonomistima, a i među ministrima. Ali, dalje se od toga nije odmaklo. A, po svoj prilici i neće, iako je premijer Cvetković najavio kako će posle odlaska ministra ekonomije Vlada mnogo bolje da radi. S obzirom da su (pred) izborne, i ova i naredna godina za tu stvar biće izgubljene. I to je ono što od Vlade Srbije pravi više performans za narod, nego performansu za Evropku uniju. A što Srbiju od Unije udaljava, stekla ona (Srbija) ili ne, do kraja godine status kandidata.